

Kapitola 1

Ono prosluněné místo

Rodinná fotografie, kolem roku 1930. *Nahoře zleva:* Mariko a Maria Svanidzeovy, Stalinovy švagrové z prvního manželství. *Uprostřed zleva:* Alexandra Andrejevna Byčkovová (Světlanina chůva), Natália Konstantiniovová (vychovatelka) a Světlanina teta z matčiny strany Anna Redensová. *Vepředu zleva:* Světlanina a její bratr Vasilij s dcerou Nikolaje Bucharina na klíně. *Zcela vpravo:* Sergej Allilujev, Světlanin dědeček z matčiny strany.

Během svého života Světlanina často vytahovala fotografie z raného dětství, přemítala nad nimi a prožívala onu nádhernou a současně brutální nostalgii, jakou čas uvězněný na snímcích v lidech vyvolává. Fotoaparát držela vždy v ruce její matka. Na rodinných sešlos-

tech byli všichni tak mladí a plní života, tak prostí a kypící energií, tak optimisticky naladěni. Prvních šest a půl let života, než jí v roce 1932 zemřela matka, zůstalo ve Světlaniných vzpomínkách jako doba plná slunce. Často pak hovořila o „onom prosluněném místě, které nazývám svým dětstvím“.¹

Kdo dokáže žít bez toho, aby se občas zamyslel nad vlastní minulostí? Vždy se budeme vracet do dětství, neboť právě tam nacházíme hluboký otisk svých rodičů, a vždy si budeme klást otázku, jak jejich vliv předurčil náš budoucí osud. Světлана neochvějně věřila ve vlastní šťastné dětství a jen postupně jí docházelo, že ho může prožívat jen za cenu neslýchaného prolévání krve jiných lidí. Co bylo na tomto prapodivném dětství tak výjimečného, že v něm Světлана vždy hledala útěchu?

Vyrůstala v Kremlu, citadele carů, zdmi obehnané pevnosti na břehu řeky Moskvy, v jakési malé a samostatné vesnici, která ovšem byla plná impozantních věží, chrámů a paláců soustředěných na Chrámovém náměstí (Sobornaja ploščad'), odkud se otevíraly brány přímo na Rudé náměstí a do okolního města. Leckdo by si pomyslel, že tato královská pevnost byla neskonale velkolepá, ale když se v ní Světлана v roce 1926 narodila jako druhé dítě Josifa a Naděždy („Nadi“) Stalinových, bylo ruské revoluci teprve devět let. Veřejnost v ní vždy viděla kremelskou princeznu, ale bolševická disciplína jejího otce nařizovala relativně skromný život.

Stalinovi bydleli ve starém Potěšném paláci („Paláci kratochvílí“), třípodlažní budově postavené v roce 1652. Nacházelo se v něm divadlo, kde se hrály taškařice, ale v devatenáctém století se sem nastěhovala „Ochrana“, carská tajná policie. V paláci nicméně zůstaly elegantní divadelní lustry a také schodiště s kobercem, po němž Stalinovi vycházeli do svého tmavého bytu s vysokými stropy.

Světлана si na byt situovaný v prvním patře vzpomínala: „Byl tam [pokoj] pro vychovatelku a jídelna tak velká, že se do ní vešlo klavírní křídlo... Kromě toho se tam nacházela knihovna, Nadin pokoj a Stalinova mrňavá ložnice.“² Nechyběly ani dva dětské pokoje (Světлана se o ten svůj dělila s chůvou), kuchyně, pokoj pro hospodyni a dvě

koupelny. Topení ve všech pokojích obstarávala kamna. Celkově byl byt „útulný, vybavený buržoazním nábytkem“, jak ho popsala sama Světlana. Rodiny dalších bolševických předáků bydlely v protějším Domě jezdeckých stráží (Kavaljerskij korpus) a občas je přišly navštívit.

V souladu se stranickou ideologií soukromé vlastnictví neexistovalo. Všechno včetně vinných číší a stříbrných příborů patřilo státu, což v konečném důsledku znamenalo, že se všechno dalo sebrat. V prvních dnech měli i členové strany potravinové lístky, avšak používali je ryze hypoteticky. V zemi, kde obyvatelstvo hladovělo, se vždy našlo dost jídla pro intimní dýchánky, které straničtí hodnostáři pořádkovali v bytě některého z nich. Všichni předáci dostali navíc přidělenou *daču* na venkově – ty za sebou zanechali příslušníci bohatých horních vrstev, kteří v prvních dnech revoluce uprchli ze země.

Když se 28. února 1926 narodila Světlana, ocitla se v početné domácnosti. Její bratr Vasilij se narodil o pět let dříve, 21. března 1921. Tradovalo se, že Naďa chtěla dát tehdy najevo bolševickou houževnatost a železnou vůli a po večeri došla do porodnice pěšky. A jakmile porod skončil, zatelefonovala domů a poblahopřála Stalinovi. Od roku 1921 bydlel v domácnosti také Světlanin nevlastní bratr Jakov Džugašvili, syn ze Stalinova prvního manželství. Byl o devatenáct let starší než Světlana a až do své kruté smrti v nacistickém zajateckém táboře byl jejím ochráncem.

Rodinný život měl téměř čechovovský nádech; do kremelského bytu proudily zástupy příbuzných. Rodina se dělila na dvě větve: Allilujevovy a Svanidzeovy. Členové Nadiny větve velice často přicházeli na návštěvu. Početný klan nyní čítal i Nadiny rodiče Olgu a Sergeje Allilujevovy, její bratry Fjodora a Pavla, Pavlovu manželku Jevgenii („Žeňu“), sestru Annu a jejího manžela Stanislava Redense. Všichni tito rodinní příslušníci měli později sehrát tragické role ve Stalinově dramatu.

Větev Svanidzeových se přistěhovala v roce 1921 z Gruzie a představovala stín Stalinovy minulosti. Když byl gruzínský rodák Josif Džugašvili v roce 1906 ještě pouhým místním agitátorem, jenž pod-

něcoval revoluci pod krycím jménem Soso, oženil se se sestrou svého spolužáka a kolegy z revolučního odboje Alexandra („Aljoši“) Svanidzeho. V oněch předrevolučních dobách, kdy se vítězství bolševiků zdálo nebetyčně vzdálené, provozovaly Svanidzeho tři sestry v Tiflisu (dnešním Tbilisi) exkluzivní módní salon s názvem Atelier Hervieu. Čekárna byla neustále plná hrabat, generálů a policejních důstojníků. Zatímco sestry upravovaly v jedné místnosti šaty generálově manželce, revolucionáři ve vedlejší místnosti plánovali sabotáže a ukryvali do aranžérských figurín tajné dokumenty.³

Nejmladší sestra, navýsost líbezná Jekatěrina Svanidzeová, které všichni říkali Kato, se zamilovala do tajuplného a vtipného soudruha Sosa. Ten byl v té době šéfem bolševické frakce v Tiflisu, a tak nebylo překvapením, že ho často navštěvovala carská policie. Za pár měsíců po svatbě Kato otěhotněla a v březnu 1907 přivedla na svět Jakova. Krátce poté se nakazila tyfem. Rodina posléze oznámila, že Kato skonala 22. listopadu 1907 v pouhých dvaadvaceti letech v Sosově náručí. Rozrušený Soso se na pohřbu vrhl do hrobu za rakví a pak na dva měsíce zmizel.

Stalinova první manželka Jekatěrina „Kato“ Svanidzeová, která zemřela v roce 1907.

Když se Stalin ohlížel za minulostí, říkával dceři Světlaně, že Kato „byla moc milá a krásná; uchvátila mé srdce“. Ani to však zjevně nestačilo, aby přijal zodpovědnost za novorozeného syna. Opustil Jakova a nechal ho v péči své tchyně a sester Svanidzeových. Jedním z mála kontaktů, které rodina se Stalinem měla, byl dopis ze Sibíře – Stalin jim ho zaslal během jednoho ze svých předrevolučních pobytů v exilu a žádal je v něm, ať mu pošlou víno a džem.⁴

Během Stalinovy návštěvy Gruzie v roce 1921 ho rodina Svanidzeových přesvědčila, ať si s sebou tehdy čtrnáctiletého syna odveze zpět do Moskvy. Stalinův švagr Aljoša Svanidze, jenž měl v prvních dnech revoluce ke Stalinovi blízko, odcestoval do Moskvy také a vzal s sebou i své sestry Mariko a Sašiko, které se tak připojily ke kremelské elitě. Poevropštěný Gruzínek Aljoša studoval v Německu a stal se z něj do jisté míry hejsek. Do Moskvy odjela rovněž jeho krásná a nepřehlédnutelná manželka Maria, která pocházela ze zámožné židovské rodiny a před svatbou zpívala v tifliské opeře. Pro všechny by bývalo mnohem bezpečnější, kdyby zůstali v Gruzii.

Příležitostně Stalinovy navštěvoval i Arťom Sergejev, Nadin a Stalinův adoptivní syn. Jeho otec zahynul v roce 1921 při testování nového vysokorychlostního vlaku poháněného leteckým motorem. Arťomova matka byla sice naživu, ale Stalin chlapce přesto adoptoval, aby učinil zadost bolševickému zvyku ujímat se péče o sirotky po členech strany. Arťom se stal důvěrným přítelem Světlanina bratra Vasilije.

Jediným člověkem, který na těchto rodinných shromážděních pokaždé scházel, byla Stalinova matka Jekatěrina, které se láskyplně říkalo Keke. Naďa psala své tchyni povzbudivé dopisy: „Tady je všechno v pořádku, daří se nám moc dobře. Děti rostou... I když máme s Josifem strašně málo volného času..., nestěžuji si a zatím se s tím docela úspěšně vyrovnávám.“⁵

Stalinova ovdovělá matka sice jednou Kreml navštívila, aby se seznámila s Naďou, ale jinak odmítala opustit milovanou Gruzii. Bydlela ve starém Místokrálovském paláci v Tiflisu, kde si vybrala pokoj v přízemí vedle bytu pro služebnictvo, zatímco horní patra byla vyhrazena pro společenské akce.